

Staré stromy -impozantní složka přírody

V tomto příspěvku se pokusíme přiblížit problematiku spojenou s přítomností starých stromů okolo nás. Není úplně lehké psát o starých stromech, aniž by člověk alespoň trochu nepodlehł nostalgii. Některé druhy stromů se mohou dožít i několik tisíc let. U nás lze nalézt jedince staré stovky let a při troše fantazie si můžeme představit, jak pod pětisetletým dubem, pod kterým na výletě odpočíváme, seděl třeba slovatný vojevůdce Žižka.

Starý strom bezesporu působí impozantním dojmem. Kromě toho může být i ostrovem či oázou pro život mnoha organismů. Řadě živočichů, rostlin či hub, kteří se bez starých stromů neobejdou, je často jedno, zda je strom uprostřed hlubokého beskydského hvozdu či severomoravského města. Původně byla většina těchto organismů zřejmě vázána především na les v mnoha jeho podobách. Dnes se řada z nich nachází na tzv. sekundárních stanovištích, kterými mohou být zámecké parky nebo městské aleje.

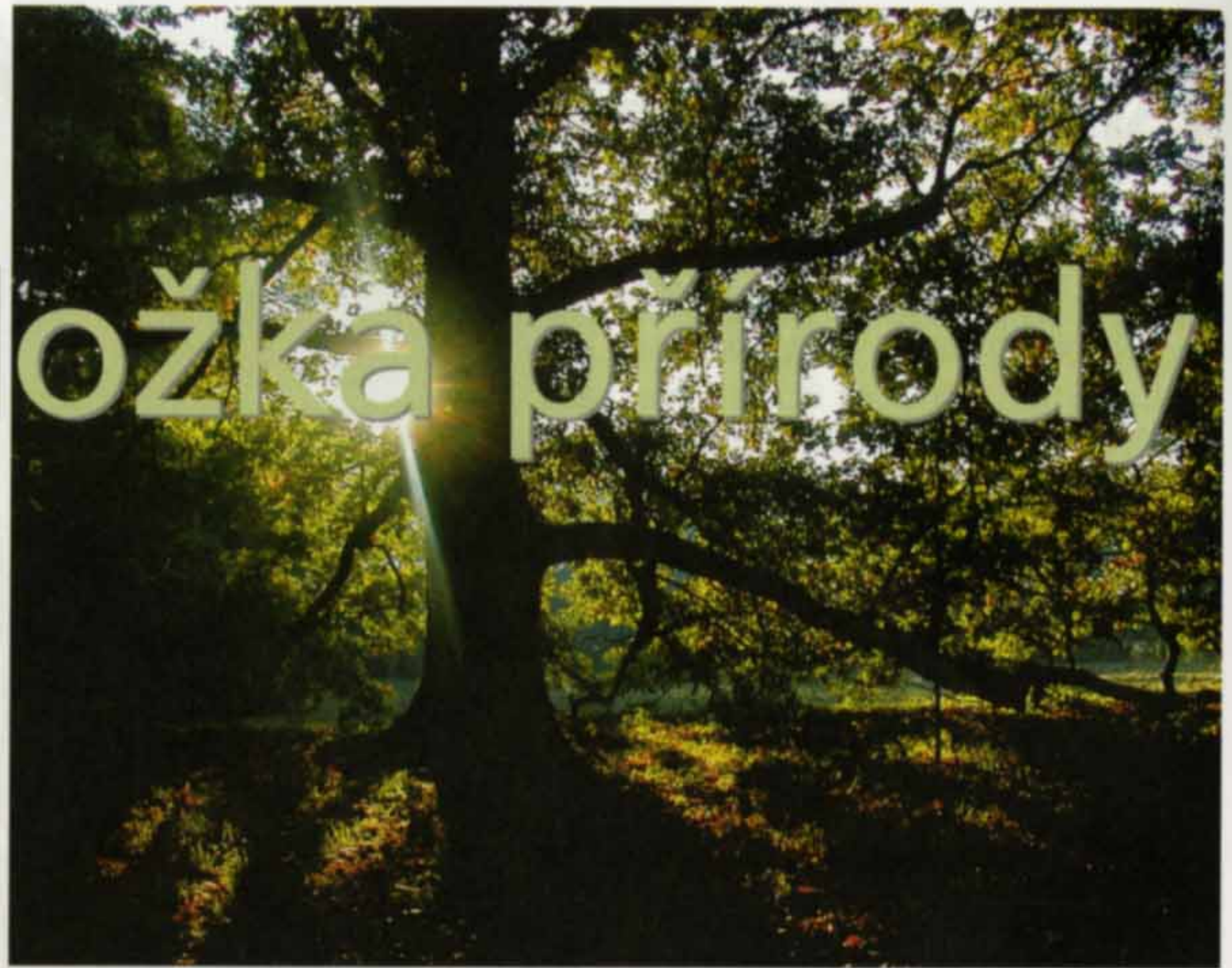
Často to bývají jejich poslední místa k přežití, jak to ukazují například O. Konvička a T. Kuras na příběhu vzácného tesaříka *Megopis scabricornis* (Živa 3:2005).

Starý strom jako původce mýtů

V dnešní době je estetická hodnota starých stromů poněkud zpochybňována. Navíc je starý strom pocítován jako určitá hrozba. Vždyť jen těžko lze odhadovat, kdy zcela odumře. Navíc se na něm nachází mnoho odumřelých větví, potenciálně hrozcících pádem. Ačkoliv je důležitá funkce starých, odumírajících nebo již odumřelých stromů stále lépe a lépe poznávána, dále přetrvává v podvědomí lidí řada předsudků, které místy hraničí až s pověrami. A ty bych se rád pokusil vyvrátit.

Starý strom není zdrojem houbových nákaz a škůdců

Řada organismů, které pro svůj život či rozmnožování potřebují staré stromy,

Dub letní v zámeckém parku

Skupina dubů a lip v bývalé oboře

je vázána často na jejich odumírající části. Organismy způsobující odumření stromu, a tedy i potenciální nebezpečí pro zdravé stromy, již zde většinou nenacházejí vhodné prostředí pro svůj další vývoj.

Starý strom nemůže způsobit požár
Pokud strom začne hořet, bývá to zpravidla po zásahu bleskem nebo po nešetrném zásahu člověka – například při vypalování dutin, pod záminkou jejich úpravy. Vznítit se samozřejmě může materiál, který někdo naházel do dutin.

Starý strom může být hezký
Nezáleží spíše na vkusu každého z nás? Asi by se stačilo podívat na některé obrazy z přelomu předminulého a minulého století, na kterých bývají mohutné staré stromy jejich dominujícím prvkem. Snad mi dáte za pravdu, že by bylo lépe moci se podívat na takové stromy v přírodě a ne je znát pouze z obrazů.

Starý strom není odpad, který se musí uklidit

Zde by asi platilo to samé co v předchozím odstavci. Ne vše se zkrátka každému líbí. Z praktického hlediska jde zřejmě o nejčastější argument, kterým jsou zahradníci či lesníci nuceni stromy a jejich části odklidit.

Starý strom nemá místo jen ve volné krajině

Někdy se lze setkat s tvrzením, že jen mladý strom je dekorativní. Termín městská zeleň je třeba začít chápat nejen urbanisticky, ale i biologicky. Mohlo by se nám totiž stát, že se město stane pouze místem s líbivou, avšak mrtvou zelenou kulisou. A k té snad stromy nepotřebujeme. Zelenou kulisu nám přece může vytvořit i fasáda domu.

Starý strom nemusí být nebezpečný pro okolí

Asi nejproblematičtější konstatování. Také nejčastější argument při kácení. Pokud by opravdu hrozilo vážné nebezpečí, je vždy možné strom pomoci

Podzimní vybarvení starého třešňového sadu

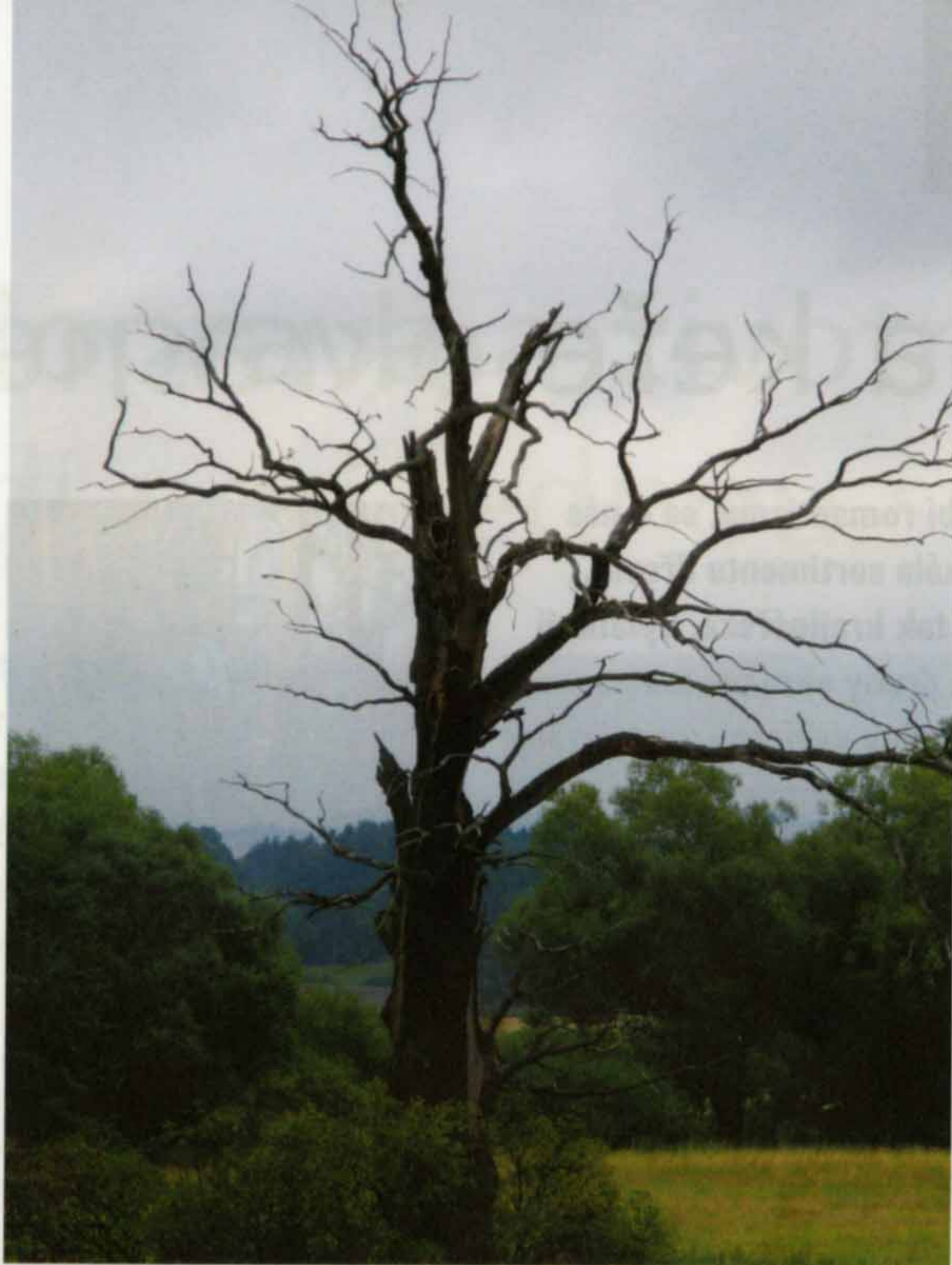
odborného zásahu upravit tak, aby neohrožoval okolí. A schopných odborných firem je celá řada. Aniž bychom si dovolili polemizovat o nebezpečí, které může za určitých okolností takový strom představovat, je přesto dobře patrné, že co se týče ohrožení života pádem stromu nebo jeho části, býváme poněkud hysterickými. Často jsme ovlivňováni informacemi, jak ulomená větev spadla na lavičku, kde ještě před hodinou někdo seděl ... Přesto cynicky přehlízíme informace o řadě zbytečně zabitých lidí při dopravních nehodách.

Staré stromy jsou oázou pro arborikolní brouky

Mezi nejohroženější organismy patří arborikolní brouci, což jsou brouci vázaní svým vývojem na dřeviny. Zřejmě nejatraktivnějším druhem dřeviny pro brouky je dub. To je dáno více faktory, například je to jeho dlouhověkost a odolnost dřeva. Ale určitě je to také díky tomu, že se vyskytuje hlavně v nížinách a pahorkatinách, ve kterých je právě druhové spektrum brouků jedno z nejbohatších. V těsném závěsu by asi byly další tvrdé listnáče, jako jsou javory, jasany, jilmy nebo buky. Jako poměrně atraktivní se ukazují i ovocné dřeviny, topoly (včetně tzv. hybridních), vrby nebo břízy. Pozadu nezůstávají ani jehličnany. Pokud tedy nejde o monofágní druh (pozn.: druh vyvíjející se na jednom druhu rostliny), je důležitá hlavně samotná přítomnost starého stromu.

Nejznámější zástupci brouků vázaných na dřeviny

Asi nejznámějšími druhy brouků jsou tzv. saproxylofágové – tedy brouci vázaní na odumírající a odumřelé části dřeviny (případně dřevo napadené

Odumřelý dub v říční nivě

různými druhy hub nebo houby samotné). Mezi nejnápadnější patří poměrně velcí brouci zlatohlávci či kovařci. Ti se vyvíjí hlavně v dutinách starých stromů. Spolu s nimi se může vyskytovat poměrně dobře známý brouk páchník. V odumírajících částech stromů se vyvíjí i řada menších druhů, jako jsou krasci, lesáci nebo lesknáčci; ve starých stromech pak larvy našich největších tesaříků. V borovicích je to tesařík zavalitý, v dubu tesařík obrovský. Ten patří mezi naše největší, ale zároveň nejohroženější druhy brouků. V bělí věkovitých dubů vytváří jeho larvy spleť chodeb, které mohou působit velmi zajímavě. Snadno se o tom lze přesvědčit například v lednickém parku. V chodbách tohoto tesaříka se vyvíjí larvy vymírajícího

krasce dubového. Velmi důležitým stanovištěm pro další brouky jsou i pařezy.

V trouchnivém dřevě ve styku se zemí se vyvíjí larvy roháče obecného, ale i menších roháčků nebo nosorožníka kapucínka. Tím samozřejmě výčet nekončí a následoval by ještě dlouhý seznam řady druhů vázaných na dřevo v různých fázích rozkladu.

Co se starými stromy ve městech

V poslední době se lze setkat s řadou příspěvků o vzácné broučí fauně vázané na staré stromy. Ty bohužel často působí jako nekrology za tyto druhy. Proto jsou následující řádky snahou, jak ochranu arborikolů promítnout do praxe. Nejde o řešení nereálná, řada z nich se již daří uskutečňovat a pokud je provázena náležitou osvětou, bývá i kladně přijímána veřejností. U stromů ve městech (místo jejich skácení) je možné snižovat jejich nebezpečnost včasným odborným zásahem v podobě přežezání nebo od-

Hliva rostoucí z topolového pařezu

Chodby larev tesaříka obrovského na dubu

Torzo lípy v zámecké aleji

stranění nebezpečných větví. Tím se sníží těžiště a zároveň riziko vyvrácení. Odřezané části, padlé stromy nebo z bezpečnostních důvodů pokácené stromy by se neměly likvidovat, ale pokud to podmínky dovolí, je důležité ponechat je buď na místě, nebo odvézt jinnam, aby nedošlo k likvidaci organismů na ně vázaných. Především by se to mělo týkat stromů s dutinami a těch, u kterých je známý výskyt chráněných a ohrožených druhů, nebo ho lze předpokládat. Velmi nevhodné je i odstraňování pařezů z čistě estetického důvodu. Pařezy jsou totiž často posledním útočištěm arborikolů v krajině.

Text a foto: Jakub Horák,
FŽP ČZU v Praze,
Jan Stejskal, FLD ČZU v Praze
jakub.sruby@seznam.cz